

ERGENLERDE KARAR VERME DAVRANIŞLARININ ÖZ-SAYGI VE PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ ALGISI İLE İLİŞKİSİ

Doç. Dr. S. Sonay Güçray
Ç. Ü Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ergenlerde karar verme davranışları, öz-saygı ve problem çözme becerileri algısı arasındaki ilişkileri incelemek, öz-saygı ve problem çözme becerileri algısının karar verme davranışlarını yordamadaki katkılarını belirlemektir. Çalışmanın ikinci amacı ise; bazı sosyo-demografik değişkenler açısından karar verme davranışlarında farklılaşma olup olmadığını araştırmaktır. Bu amaçla 511 (276 kız, 235 erkek) lise öğrencisinden oluşan bir örnekleme Karar Verme Davranışları Ölçeği (Radford ve diğ. 1993), Öz-Saygı Envanteri (Coopersmith, 1967) ve Problem Çözme Envanteri (Heppner,1982) uygulanmıştır. Bulgular; karar verme davranışları ile problem çözme ve öz-saygı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Öz-saygı ve problem çözme becerileri algısının karar verme davranışlarını yordamada anlamlı katkıları olduğu görülmüştür. Diğer önemli bir bulgu da cinsiyet, okul türü, baba mesleği gibi değişkenlerin karar verme davranışları üzerinde etkilerinin anlamlı olmasıdır.

Anahtar Sözcükler: Ergenler, karar verme davranışları, problem çözme , öz-saygı, sosyo-demografik değişkenler.

ABSTRACT

The first aim of this research was to examine the relationships between decision making behaviors and self-esteem, perceived problem solving skills in adolescents and to investigate the contributions of self-esteem and problem solving in predicting of decision making behaviors (decision making styles, decisional self-esteem, decisional stress). The second aim of the study was to examine the effects of socio-demographic variables such as gender, grade level, kind of schools, parent educational level and parent's job on decision making behaviors. For this purpose, Decision Making Questionnaire (Radford et al,1993), Self-Esteem Inventory (Coopersmith, 1967) and Problem Solving Inventory (Heppner , 1982) were administered to 511 adolescents (276 female and 235 male). The findings revealed that decision making behaviors were positively correlated with self-esteem and perceived problem solving skills. On the other hand, self-esteem (general, social, academic, home/family) and perceived problem solving skills were significant predictors of decision making behaviors (decision making styles, decisional self-esteem and decisional stress). In the study another important result was the significant correlations among decision making behaviors and gender, kind of schools, father's occupation.

Key Words: Adolescence, decision making behaviors, problem-solving, self-esteem, socio-demographic variables

Çocukluktan yetişkinliğe geçişte önemli bir dönüm noktası olan ergenlik fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimdeki hızlı değişikliklerle ortaya çıkar. Bu dönem, ergenin yaşam biçiminde yeni seçenekler keşfettiği, bireysel ve toplumsal kimliğini araştırdığı bir zaman aralığıdır. Aynı zamanda gelecekteki yaşamına ilişkin önceden belirlenmemiş ya da kasıtlı kararlar vermek durumunda kaldığı mücadele ve değişim zamanıdır. Bu bir gelişim dönemidir, ancak karar verme ve problem çözme yeterlilikleri yönünden de ergenin sınırlı yaşantılara sahip olduğu bir dönemdir. Ergenlerin yüz yüze geldikleri çatışma ve problemler onların etkin bir şekilde iş yapma ve çalışma kapasitelerini çoğu kez aşar. Yaşamın ikinci on yılında karar verme sorumluluğunu taşımak için çok deneyimsiz oldukları düşünülür. Schvaneveldt ve Adams'a (1983) göre; ergenler gerçekte sınırlı bir dünyada yaşarlar ve kendilerine ilişkin konularda bile karar vermeleri çoğu kez desteklenmez. Oy veremezler, iş arayamazlar, araba kullanamazlar vb. Yetişkinlerin izni olmadan bazı konularda özgür hareket edemezler. Onlar özgün bir yetişkin konumuna hem yakın, hem de çok uzaktırlar.

Ergenlik döneminde verilen kararlar bireyin sağlığı, psikolojik uyumu, mesleği ve sosyal kabulü üzerinde yaşamı boyunca etkili olabilecek doğurgulara sahiptir (Ersever,1996). Bu dönemde verilen kararlar gelecekte uygun yaşam koşullarının oluşmasını sağlayabilirken, bu koşulları sınırlı hale de getirebilir (Mann, Harmoni ve Power, 1989). Mann (1989), ergenlik döneminde karar verme yeterliliğine ilişkin anlamlı değişiklikler olduğunu açıklamaktadır. Bunlar; karar vermede bilişsel süreçleri işe koşma, ulaşılabilir hedefleri dikkate alma, eldeki bilgileri mantıki bir şekilde gözden geçirebilme, kararların olası sonuçlarını düşünebilme ve verilen kararlara bağlı kalma gibi yeterliklerdir. Karar verme konusundaki çalışmalar, karar verme yeterliğinin yaşa bağlı olarak geliştiğini ve karar vermede belli bilişsel becerilerin öğrenilebileceğini ortaya koymuşlardır.

Karar verme ve problem çözme süreçleri kavramsal olarak benzerdirler ve her ikisi de bireyin kendi belirlediği ve değerlendirdiği alternatifler içinden yerine getirmek için bir alternatif seçtiği, karmaşık süreçler olarak karakterize edilmektedir (Phillips, Paziienza ve Ferrin, 1984). Kara verme süreci bazı durumlarda problem çözme, geleceği yordama ve eldeki verileri değerlendirme gibi tüm bilişsel eylemleri kapsar. D'Zurilla ve Nezu (Akt: Nezu, 1985) ise, karar vermeyi problem çözme sürecinin bir aşaması olarak ele almaktadırlar. Problem çözmenin; (1) problemle yüz yüze gelme, (2) problemi tanımlama, (3) çözüm için alternatifler üretme (4) seçeneklerin sonuçlarını değerlendirerek karar verme ve (5) kararı uygulamaya koyma ve sonuçları değerlendirme gibi basamaklardan oluştuğunu belirtmektedirler. Karar vermede amaç, ulaşılabilir çözümleri değerlendirmek ve uygulamaya koyarak olumlu sonuçlar elde etmektir.

Genel olarak karar verme, bir ihtiyaç durumunda bu ihtiyacı karşılamak amacıyla ulaşılmak istenen amaçların belirlenmesini, gerekli bilgilerin toplanması ve bu bilgilerin değerlendirilerek seçeneklerin oluşturulması ve seçeneklerden duruma en uygun olanın seçilmesi olarak anlaşılabilir. Janis ve Mann (1977 Akt: Mitchel ve Krumboltz, 1984), karar verme sürecinde birbirini izleyen bir dizi işlemin yer aldığını ve yeterli bir kararın bu işlemler sonucunda ortaya çıktığını belirtirler. Bunlar: 1) problemi tanımlama, 2) seçenekler oluşturma, 3) seçeneklerin olası sonuçlarını gözden geçirme, 4) seçenekleri

